

Erkki Rajamäki, bassobaritoni
Laulaja ja laulopedagogi

Dagmar Öunap
Taideyliopiston Sibelius-Akatemia
Kirkkomusiikin koulutusryhmä
Kirjallinen työ (5p8)
Kevät 2016

Sisällys

1 JOHDANTO	3
2 NUORUUSVUODET JA OPISKELU	5
2.1 Lapsuus ja nuoruus.....	5
2.2 Opinnot.....	6
2.3 Laulunopettajat ja opinnot ulkomailla	7
3 RAJAMÄKI LAULUNOPETTAJANA	9
3.1 Opetusura	9
3.2 Rajamäen ajatuksia laulopedagogiikasta.....	9
3.3 Tekniikan opettaminen.....	10
3.4 Opiskelijat opettajasta	12
4 LAULAJANURA	14
5 CANZONETTA NOVA	15
6 PÄÄTÄNTÖ	17
LÄHDELUETTELO.....	18

LIITTEET

Liite 1. Erkki Rajamäen oratorio-ohjelmisto

Liite 2. Orkestereita, joiden solistina Rajamäki on laulanut

Liite 3. Kuoroja, joiden solistina Rajamäki on laulanut

Liite 4. Pianistit ja urkurit, joiden kanssa Rajamäki on esiintynyt

Liite 5. Levytykset, joissa Erkki Rajamäki on ollut mukana

Liite 6. Poimintoja Rajamäen oppilaista

Liite 7. Kuva

1 JOHDANTO

Erkki Rajamäki on suomalainen bassobaritoni ja laulupedagogi, joka on omistautunut urallaan laaja-alaisesti kirkkomusiikin esittämiseen solistina ja kuoronjohtajana. Kirjallisessa työssäni käsittelen oratoriolaulaja ja laulupedagogi Erkki Rajamäen laulaja- ja opettajakuvaa. Pääasiallisena lähteenäni on Erkki Rajamäen haastattelut. Tarkastelussa ovat niin ikään Rajamäen lapsuus- ja nuoruusvuodet, opiskeluaika, laulajanura, laulupedagogina toimiminen sekä kuoronjohtajuus. Työssäni esittelen Rajamäen opettajat ja muutamat tärkeät työtoverit vuosien ajalta. Olen myös haastatellut Rajamäen oppilaita sekä hänen kuorossaan laulaneita musiikin harrastajia, joilta kaikilta olen saanut merkittävää taustatietoa Rajamäen persoonasta ja opetusmetodeista.

Ajatuksen tämän työn kirjoittamiseen sain Sibelius-Akatemian opiskelijoilta Anna Immoselta ja Jussi Saloselta, jotka ovat myös kirjoittaneet vastaavat kirjalliset työt omista laulunopettajistaan, Eeva-Liisa Saarisesta ja Anssi Hirvoesesta. Olen itse saanut olla Erkki Rajamäen oppilaana lied- ja oratorioseminaarissa kahtena lukuvuonna ja koen, että hänen tietämyksensä ja kokemuksensa laulupedagogina ansaitsevat tulla tallennetuiksi. Omien kokemuksieni perusteella voin sanoa, että hän on työelleen omistautunut opettaja, joka osaa motivoida ja kannustaa opiskelijoita. Hän huomioi kaikkia oppilaitaan ja hänen lämmin sekä humoristinen tapansa opettaa tuottaa näkyviä tuloksia luokkahuoneesta aina oopperaesityksiin asti.

Klassista laulua voi opettaa monista eri lähtökohdista käsin ja monin eri opetusmetodein. Laulamisen keskeiset osa-alueet ovat laulutuki, äänen resonoituminen ja oikeanlainen artikulaatio. (Särkämö 2005.)

Työtäni varten olen syksyllä 2015 haastatellut Rajamäkeä kahdesti ja nauhoittanut hänen kanssaan käymäni keskustelut. Haastattelut kestivät useampia tunteja ja aineistoa kertyi suhteellisen paljon. Olen myös saanut tutustua hänen kotiarkistonsa materiaaliin ja Rajamäki on saanut lukea ja tehdä tarkennuksia ja korjauksia käsikirjoitukseeni.

Olen havainnut tehdessäni tätä työtä, että suomalaisesta laulunopetuksesta ja laulupedagogeista ja heidän työstään on toistaiseksi kirjoitettu vielä varsin niukasti. Rajamä-

en nimikin esiintyy hänen konserttiensa tai oppilaidensa nimien yhteydessä, mutta mitään merkittävää kokonaiskuvaa hänestä ei ole aikaisemmin kirjoitettu.

Tutkimusmenetelmänä käytän eliittihaastattelua (strukturoidun haastattelu), jossa ollaan kiinnostuneita nimenomaan siitä, mitä vastaaja pitää tärkeänä ja voidaan antaa vastaajan ehdottaa, mitä kysymyksiä olisi hyvä kysyä hyödyllisen informaation saamiseksi (Tuomola 2010, 23).

2 NUORUUSVUODET JA OPISKELU

2.1 Lapsuus ja nuoruus

Erkki Olavi Rajamäki syntyi 20.7.1952 Parkanossa yrittäjäperheen ainoaksi lapseksi. Erityisesti Rajamäen Kaisu-äiti oli musikaalinen: hän harrasti kuorolaulua, lauloi kvartetissa ja kävi laulutunneilla. Rajamäki sai ensimmäiset pianotuntinsa seitsemänvuotiaana pikkupoikana kansakoulun opettajalta. Ensimmäiset pianotunnit olivat Rajamäen mukaan ”kamalia”. Hän muistelee, että opettaja oli tuntien aikana tekemässä ruokaa ja huuteli keittiöstä: ”Inspiroi [!] vaan, Erkki, siellä pianon ääressä!”. Siinä hän sitten istui jännittäen pianojakkaralla nuottivihko edessä tuntematta ainuttakaan ”pampulaa” ei improvisoiden, vaan inspiroiden, tietämättä edes sanan tarkoitusta. Kotona sen sijaan oli mukava etsiskellä säveliä pianosta ja löytää harmonioita korvakuulolta. Tästä harmoniatietoisuudesta on ollut apua usein myöhemmässä elämässä. Korvakuulolta ”pelaaminen” on tullut apuun monissa kiperissä säestystehtävissä. Ensimmäisten kouluvuosien aikana aloitteleva poikakuorokin kuului nuoren pojan harrastusten joukkoon.

Vuosia myöhemmin paikallinen kanttori pyysi Rajamäkeä piispantarkastuksen lähes-tyessä keräämään nuorisokuoron ja sovittamaan sille kaksi laulua. Koska hän ei ollut saanut musiikin teorian opetusta, ei hän tiennyt sovittamisesta mitään. Rajamäki valitsi laulut, soinnutteli pianon ääressä melodioita korvakuulolta ja teki sovitukset. ”Laulut laulettiin ja kuorokin taisi lopahtaa ensiesiintymisen jälkeen.” Kuoroa seurasi kaveriporukan lauluryhmä kahdessa kokoonpanossa, ryhmä esiintyi seurakunnallisissa tilaisuuksissa tehden jopa oman levynkin.

Paikkakunnalla ei ollut musiikkiopistoa, mutta vaasalainen laulunopettaja Niilo Malmberg kävi pitämässä yksityistunteja, joihin Rajamäen äitikin osallistui. Tämän kehotuksesta poikakin kävi ensimmäisellä laulutunnillaan. Opettajan erikoinen persoonallisuus teki lähtemättömän vaikutuksen. ”Muistan naureskelleeni kotona, että mitään näin hullua en ole koskaan kokenut. Mutta kyllä kipinä laulamiseen oli syttynyt, koska pari kuukautta myöhemmin halusin mennä uudestaan laulutunneille.”

Samoihin aikoihin Rajamäki oli Tampereella *For Runners* -nimisen gospelyhtyeen konsertissa. “Porukassa oli korealainen laulaja, joka lauloikin eri tavalla, ei niin kuin gospelia yleensä lauletaan. Hän oli saanut klassisen koulutuksen ja käytti ääntään sillä tekniikalla. Tämä ihmetytti ja ihastutti minua suuresti”, Rajamäki muistelee. Hän oli kuullut “oopperalaulua” usein aikaisemminkin, mutta Tampereella klassiseen tapaan laulanut korealainen vaikutti häneen erityisesti. Ehkäpä näistä kokemuksista sai alkunsa orastava ajatus ammatinvalinnasta.

Lukiossa Rajamäen musiikinopettajana oli Kauko Kosola, joka oli taitava muusikko. Hän soitti puhaltimia ja tuurasi toisinaan paikallista kanttoria. Lukion musiikkiryhmä oli pieni, mutta siellä oli hyvä yhteishenki ja musiikin tekemisen riemu ylimmillään. Opettaja vei oppilaansa jopa Kansallisoopperaan. Rajamäki onkin erittäin kiitollinen Kosolalle hänen antaumuksellisesta opetuksestaan.

Lukio-opinnoista on säilynyt myös seuraava mukava muisto: ”Tunneilla opiskelimme mm. Suomen ja Skandinavian musiikin historiaa. Opettajan huolella tekemistä monisteista oli hyötyä myöhemmin Sibelius-Akatemian historiaopinnoissa.” Niiden avulla Rajamäki suoritti ko. tentinkin.

2.2 Opinnot

Koska musiikkiopistoverkosto ei vielä Rajamäen nuoruudessa ylettynyt Pohjois-Satakunnan alueelle, vauhtia ammattiopiskeluun piti armeijan jälkeen hakea ensin Helsingin Konservatoriosta. Siellä ammattilinjalla saattoi suorittaa mm. teoria- ja historiaopintoja, jotka yhteistutkintojärjestelmän puitteissa hyväksyttiin myös Sibelius-Akatemian tutkinnoiksi.

”Laulunopettajani Konservatoriossa oli diplomilaulaja Teuvo Latvala. Tein siellä melkein valmiiksi myös laulunopettajan tutkinnon, jonka viimeistelin Sibelius-Akatemiassa.”

”Sibelius-Akatemiaan pyrkiessäni kirkkomusiikkiosaston silloinen johtaja Harald Andersén neuvoi valintakokeissa minua erityisesti hakeutumaan osastolleen, koska olin jo tehnyt teorian ja laulanut tarvittavat laulukurssitkin.” Neuvon pohjalla lienee ollut ajatus, että kirkkomusiikkiosaston kautta oli mahdollisuus suorittaa myös laulunopettajan tutkinto. Tämä vaihtoehto kiinnosti Rajamäkeä, jota oli myös neuvottu hakeutumaan akatemian silloiselle yleiselle osastolle pääaineena laulu tai teoria ja säveltapailu. Vuonna 1983 Rajamäki valmistuikin kanttori-urkuriksi ja laulunopettajaksi sekä sai yleisen osaston päästötodistuksen. Oopperaluokallakin hän vieraili ja sai laulettavaksi pääroolin Benjamin Brittenin oopperassa *Let's make an opera*.

Laulun diplomitutkinnon Rajamäki suoritti vuonna 1984 erinomaisin arvosanoin ja sai Sibelius-Akatemialta oikeuden ensikonserttiin, jonka hän lauloi seuraavana vuonna. Ensikonsertissa paikalla olleet kriitikot ylistivät nuorta laulajaa. Jukka Määttänen kirjoitti Uusi Suomi (1985) -lehdessä: ”Ja hämmästys oli suuri, kun mies avasi suunsa ja alkoi laulaa [...]. Oli päivänselvää, että kysymyksessä on aivan poikkeuksellinen ääni ja lahjakkuus.” Rajamäen laulunopettajansa Sibelius-Akatemiassa oli professori Matti Lehtinen.

2.3 Laulunopettajat ja opinnot ulkomailla

Erkki Rajamäen ensimmäinen varsinainen laulunopettaja oli diplomilaulaja Teuvo Latvala, joka toimi kanttorin viran ohessa laulunopettajana Helsingin konservatoriossa ja Sibelius-Akatemiassa. Latvalan vahva tietämys laulun perustekniikasta ja erityyliseikoista loivat hyvän ja turvallisen taustan kehittää laulamista ja ääntä oikeaan suuntaan. ”Latvalan monipuolinen muusikkous sekä lämmin ja hyväntuulinen persoonallisuus ovat olleet oivana esimerkkinä omalle laulajan ja pedagogin työlleni. Ääneni ja laulullinen tietämykseni kehittyivät, ja kun kemiat olivat muutenkin kohdillaan, yhteistyö oli merkittävää”, kuvailee Rajamäki.

Sibelius-Akatemiassa Rajamäki opiskeli professori Matti Lehtisen laululuokalla aina ensikonserttiinsa saakka. Lehtisestä ja hänen opeistaan hän kertoo: ”Professori oli ja on edelleenkin herrasmies, jonka elämänsenteesta, toisten laulajien kunnioituksesta

ja heihin suhtautumisesta saimme kaikki opiskelijat hyvän esikuvan. Lehtinen etsi opetuksessaan äänen täyteläistä ominaisuuksia ja solakkuutta, tekstien ymmärrystä ja ehdotonta foneettista tarkkuutta. Lauluista pyrittiin aina löytämään sen sanoma ja tietysti taiteen ydin. Tulkinnoista keskusteltiin hyvässä ilmapiirissä yhdessä opettajan, pianistin ja opiskelijan kanssa, usein pieni pilke silmäkulmassa.” Opiskelijat saivat myös kokea Lehtisen vieraanvaraisuutta ja positiivisia isällisiä neuvoja. Niinpä Rajamäki sai taas kerran kutsun kahvikupin ääreen ollessaan lähdessä Saksaan opiskelemaan. ”Karttoja yhdessä tutkiessamme sain tarkkoja ja hyviä neuvoja mielenkiintoisista vierailukohteista Kölnissä ja Ruhrin alueella.”

Kollegansa ja ystävänsä Jaakko Ryhäsen ja Anssi Hirvosen Rajamäki haluaa nostaa varsinaisten laulunopettajiensa rinnalle: ”Molempien kanssa olen puhunut laulamises- ta ja laulutekniikasta vuosikymmenten aikana melkein loputtomasti. Molemmille olen myös laulanut ja saanut heiltä arvokasta opetusta.” Rajamäki pitää tärkeänä, että on ulkopuolisia korvia ja rehellisyyttä kertoa puutteet ja toiveet. Rajamäki kertoo: ”Erityisesti Hirvosen kanssa lukemattomilla lauluokeikoilla olemme aina jaksaneet keskustella siitä, mitä olemme opettajiltamme oppineet ja mitä haluamme omille oppilaillemme opettaa. Runsaan kahdenkymmenenviiden vuoden aikana opetimme usein vierekkäisissä luokissa ja meillä oli aina ovet auki toisillemme ja toistemme oppilaille.” Erinomainen kollegiaalisuus jatkuu vieläkin, vaikka Hirvonen onkin lopettanut aktiivi-opettamisen.

Ensikonsertin jälkeen Rajamäki hyväksyttiin opiskelemaan laulua Aachenin Musiikkikorkeakouluun. ”Siellä oli tarjolla koko opiskelupaketti teorioineen päivineen, mutta koska olin jo Suomessa saattanut opintoni loppuun, halusin opiskella vain laulua. Lopulta minulle räätälöitiin oma opintopolku, jossa sain keskittyä pelkästään laulunopiskeluun professori Rudolf Bautzin johdolla.” Bautz oli tullut tunnetuksi erinomaisena pedagogina, mm. kamarilaulaja Tom Krausen opettajana. ”Bautzin opetukseen liittyi osin voimakkaasti itämaisia vaikutteita. Hänen keskeinen laulullinen sanomansa oli löytää ääneen oikea balanssi, jossa yhdistyvät maskuliiniset ja feminiiniset piirteet jokaisen laulajan kohdalla, olivatpa he miehiä tai naisia. Resonaattorien vapaa toiminta, ylärekisterin ohennus ja pää-äänien löytyminen erityisesti falsettitekniikkaa hyväksi käyttäen, auttoivat minun tavoin monia löytämään ylimpiä säveliä.”

3 RAJAMÄKI LAULUNOPETTAJANA

3.1 Opetusura

Vuodesta 2009 lähtien Rajamäki on toiminut vakinaisessa laulutaiteen lehtorin virassa Sibelius-Akatemiassa. Työhön on kuulunut laulunopetuksen lisäksi lied- ja oratoriestudioiden ohjausta sekä viime vuosina myös laulun aineryhmän varainjohtajuus. Työ Sibelius-Akatemiassa alkoi kuitenkin jo vuonna 1987. Ensimmäinen lukuvuosi kului lehtorin viransijaisena, jonka jälkeen Rajamäki toimi pitkään sivutoimisena tuntiopettajana. Vuosina 2004–2007 hän hoiti laulun 50 % -lehtorin virkaa.

Teatterikorkeakoulussa Rajamäki työskenteli laulun tuntiopettajana vuosina 1984–1987. Rajamäki muistelee: ”Jouko Turkan rehtorikauden aikana koulussa laulu ei ehkä ollut tärkein oppiaine, mutta opiskelijat olivat pääsääntöisesti innostuneita laulusta, ja mikä tärkeintä, todella palavia kaikissa toimissaan.” Vuodet 1979–1984 Rajamäki oli päätoimisena tuntiopettajana Keskisen Uudenmaan musiikkiopistossa, jossa opetettaviin aineisiin kuuluivat laulun lisäksi myös musiikin teoria ja säveltäminen.

Laulunopetukseen ovat tärkeänä lisänä liittyneet monet yksinlaulun kurssit, kuorojen äänenmuodostusopetus sekä äänenkäytön täydennyskurssi jo valmistuneille kantto-reille Kirkon koulutuskeskuksessa vuodesta 1986 lähtien.

3.2 Rajamäen ajatuksia laulupedagogiikasta

Rajamäen mukaan ”omaa opettamistaan, tekemistään ja ajatteluaan pitäisi jatkuvasti kyetä arvioimaan objektiivisesti, kuin ulkoa päin. Tärkeää on löytää ja havaita opiskelijan äänestä ja persoonasta ne piirteet, joita halutaan kehittää ja jalostaa siten, että opiskelijan taidolliset, tiedolliset sekä muut ominaisuudet saavat vapaan ja hyvän kasvualustan kohti laulun ammattilaisuutta. Opettajan tehtävänä on olla yhtenä lenk-

kinä kuljettamassa laulukulttuurin viestikapulaa seuraavalle sukupolvelle mestari-
kisälli periaatteen mukaisesti.”

Kysymykseen pedagogisista tavoitteistaan, Rajamäki vastaa hetken mietittyään:
”Vuorovaikutteisuus on mielestäni laulunopiskelun yksi kulmakivistä. Kahden ihmi-
sen, opettajan ja oppilaan viikoittain, usein kahdestikin toistuva tapaaminen edellyttää
molemmilta osapuolilta herkkyyttä, kunnioitusta ja luottamusta toisiaan kohtaan.”
Usean opettajan malli, mikä nykyään on melkein pä muotia, ei saa Rajamäkeä innos-
tumaan. ”Laulunopiskelijalla pitää olla vierellään opettaja, joka ottaa vastuun nuoren
kehityksestä ja kasvusta.”

”Opettajalla voi olla myös merkittävä rooli opiskelijan itseluottamuksen sekä oikean
minäkuvan rakentamisessa. Opinto-oppaista voi löytää lauseita, ’opiskelija oppii,
opiskelija kykenee ja opiskelija tutustuu’ jne. Tärkeintä on kuitenkin, että jokainen
opiskelija saa hyvät perusvalmiudet kehittää omia taitojaan, omaa äänenkäyttöään ja
omaa taiteilijapersoonallisuuttaan ja että hän näin kykenee elinikäiseen oppimiseen.”

”Kuvittelen, että sosiaalinen luonteeni on helpottanut työtäni, sillä opettamiseen liit-
tyy myös oikeanlainen uteliaisuus ja kiinnostus toista ihmistä kohtaan. On tärkeää
löytää jokaisen äänestä ja persoonasta ne parhaimmat ja omimmat erityispiirteet, jot-
ka määrittelevät kunkin taiteilijapersoonaa ja hänen taidollista kvaliteettiaan.”

3.3 Tekniikan opettaminen

Toinen kysymys – miten opetat tekniikkaa – vie Rajamäen mielteliääksi. Tähän vas-
taamiseen ei riitä Rajamäen mukaan enää lyhyt kommentti, vaan tätä asiaa pitäisi
käsitellä syvällisesti ja huolella.

Rajamäen mukaan ”Laulunopetus perustuu pitkälti siihen, miten itse on asiat oppinut,
miten käytäntö on laulamistamme muokannut jne. Olen usein kuullut sanottavan, että
laulamiseen ja erityisesti laulunopetukseen liittyy suurta mystiikkaa. Kyse ei tieten-
kään ole siitä, vaan kyse on tietyistä lauluteknisistä lainalaisuuksista ja laulajan per-
soonasta, kunkin omasta äänestä ja monista henkilökohtaisista ominaisuuksista.”

”Voisin kuvitella, että melkein jokainen laulunopettaja pitää hengitykseen liittyviä asioita oleellisimpina. Luonnollinen ja elastinen tapa hengittää balanssissa kehon kanssa on kaiken lähtökohta. Keho on vapaa, mutta aktiivinen. Hengitys on aina mahdollisimman alhaalla, lantiopohjassa. Mikäli tässä ei onnistuta, pohja katoaa. Luonnolliseen ja vapaaseen hengitykseen liitetään äänen inhalointi, missä ääntä kannatellaan ilmapatsaan päällä. Inhalointi tarkoittaa äänen kierrätystä, imua ylhäältä alaspäin, ei toisin päin.”

”Äänen koti on rinnassa, olivatpa kyseessä matalat tai korkeat äänet. Äänessä on oltava pohja, silloin siihen on mahdollista saada parhaimmillaan soivuutta, vuolautta ja sävyjä. Vanha sanonta on, että teksti, kielen äänteet, muodostetaan artikulaatioelimillä (huulet ja kieli) suun kovia pintoja vasten, mutta rinnasta puhuttuna. Hyvään ja ilmaisurikkaaseen äänenkäyttöön tarvitaan myös rikas yläsävelsarja vapaine resonattoreineen.”

”Äänen egalisointi (rekistereiden yhdistäminen), jossa ääni soi läpi instrumentin taiseesti kaikissa rekistereissä ja liittymäkohdissa moitteettomasti, on laulajalle suurimpia haasteita. Varsinkin miehille pää-äänien löytäminen ja ylä-ylimeno saattaa olla todella vaikea asia. Naisille ongelmallista saattaa olla puolestaan ala-alimenossa. On siis ensin ymmärrettävä kolme rekisterialuetta ja niiden liittymäkohdat. Äänen solakkuus, ohennus ja venyttäminen rekisterien liittymäkohdissa mahdollistaa löytämään oikean ja vapaan väylän soivalle äänelle. Ylimenoalueella on huolehdittava myös äänen pohjasta. ”Opetuksessani laulan paljon ns. eteen. Silloin voin omalla esimerkilläni näyttää ja selittää tarkasti omia fyysisiäkin tunteksiani. Äänen venyttäminen ylimenolla ja oma esimerkki siitä, on usein ollut ratkaisevassa roolissa opiskelijalle löytää instrumentin eri osa-alueita. Opetuksessa hyvänä apuna voi käyttää kieli- ja mielikuvia. Yksi mielikuva sanoo monesti enemmän kuin tuhat sanaa, lainatakseni vapaasti vanhaa sanontaa.”

Rajamäki sanoo saaneensa kanttorin koulutuksessaan hyvät soitannolliset valmiudet ja suhteellisen laajat teoreettiset opinnot, joita on voinut hyödyntää opetuksessa. Lisäksi hän toteaa, että laulunopetus ei ole pelkkää tekniikan oppimista, vaikka sillä onkin ensiarvoisen tärkeä osuus laulajan koulutuksessa. Kulttuurin hyvä tuntemus,

kielten ja fonetiikan hallinta sekä psykofyysiset ominaisuudet muokkaavat myös jokaisen taiteilijapersoonallisuutta.

3.4 Opiskelijat opettajasta

Kirjallista työtä varten haastattelin myös muutamia Rajamäen oppilaita. Kysyin opiskelijoilta, kuinka hän motivoi oppilaita ja miten hän opettaa tekniikkaa sekä miten hän opettaa ohjelmistoa.

Vastauksista havaitsin, että Rajamäki on tehnyt oppilaisiin vaikutuksen. He kuvailevat häntä lämminhenkisenä, huumorintajuisena ja välittävänä opettajana ja ihmisenä. ”Motivointi rakentui mielestäni paljolti Erkin aidosti ystävälliseen persoonaan, joka varmasti sitoutuu oppilaisiin ja toivoo heidän parastaan,“ muistelee kahdeksan vuotta Rajamäen oppilaana ollut nykyinen oopperalaulaja. Sama opiskelija jatkaa: ”Hakeuduin itse Erkin oppiin kuunneltuani Erkin levyä. Halusin oppia laulamaan niin kuin hän. Minua kiehtoi erityisesti hänen tekninen osaamisensa, se miten hän osasi joustavasti käyttää kevyempää mekanismia, laulaen samalla kuitenkin ns. täysjännitteisesti.”

Opiskelijoilta saamieni palautteiden mukaan Rajamäki aloittaa tunnit yleensä ääniharjoituksilla, ylhäältä alaspäin. Harjoitukset lähtevät tyypillisesti pienemmistä intervaleista ja kasvavat laajempiin kulkuihin, joissa vokaalit on mietitty egalisoinnin rakentamista edistäviksi. Ääntä siis ohennetaan ja venytetään ylimenolla, mutta niin, että ääni pysyy pohjassa. Mielikuvaesimerkkinä hän käyttää tiimalasia tai joulukuusta. Tarkastelun kohteena on myös oppilaan fyysinen tekeminen laulun aikana. Hengitykseen kiinnitetään usein huomiota, ryhtiä parannetaan ja pään ja suun asentoa tarkkailaan. Opiskelijan kertoman mukaan Rajamäen mielestä tekniikka pitää oppia ennen kuin pystyy tulkitsemaan. ”Ei mitään taidetta voi tehdä ilman tekniikkaa”, Rajamäki on useasti sanonut. Tekniikan ohella kiinnitetään huomiota erityisesti teksteihin, musiikin fraseeraukseen ja ilmaisuun.

Ohjelmistosta puhuttaessa Rajamäki totesi, että jokaisen laulajan ohjelmisto ja solistiset taidot rakentuvat pikku hiljaa vuosien myötä niin, että he toivottavasti voivat hallita klassisen laulumusiikin eri tyylit. Kaikki saavat kuitenkin aloittaa tutuista, helppoista kansanlauluista ja vokaliiseista.

”Erkki järjestää aina tarpeen tullen ekstratunteja ja vieraanvaraisuus on hänen kotinsa tavaramerkki”, kuvailee Rajamäkeä eräs hänen oppilaistaan. ”Erkki pitää paljon kotikonsertteja”. Rajamäki kertoo itse: ”Tutkintoja ja konsertteja varten harjoitellaan useasti kotonani Järvenpäässä pienimuotoisissa konserteissa, yleisön edessä. Kotona niin ikään pidän myös laulutunteja ja koko opiskelijaporukalleni ns. Järvenpää-päiviä. Silloin laulamisen ohessa myös syödään ja rupatellaan musiikista ja muustakin. Kun harjoittelu on yksinäistä puurtamista, on hyvä kuulla ja nähdä välillä toisten laulamista ja esiintymistä. Siitä saa oppia omaan tekemiseensä. Yhteisöllisyys on tärkeää, erityisesti uusille aloitteleville opiskelijoille.”

Seuratessani Rajamäen opetusta huomasin, että Rajamäki ei lähtökohtaisesti matki oppilaiden virheitä vaan laulaa malliksi heti ”oikein”. Aloittavalle opiskelijalle hän saattoi kuitenkin laulaa liioitellusti väärin. Silloin ymmärsin ja kuulin, miten opiskelija havaitsi paremmin omat virheensä, kun esimerkit laulettiin ensin liioitellusti väärin ja vasta sen jälkeen oikein.

Muutama vuosi sitten lied- ja oratorioseminaariin osallistuessani totesin, miten Rajamäki korosti tekstin ymmärtämistä ja sen tärkeyttä. Emme kaikki esimerkiksi puhuneet saksaa, mutta foneettisten ja muidenkin kielellisten ongelmien ratkaisemisessa saimme asiantuntevat neuvot. Rajamäen fraseerausopit ja musiikin taustatietoisuus helpottivat laulujen nopeaa valmistumista ennen konserttia. Vaikka meitä oli tunnilla monta, jokainen sai opettajalta oman ajan ilman kiireen tunnetta. Olin vaikuttunut myös siitä, miten hyvin hän osasi valita jokaiselle sopivia kappaleita aina uuden periodin alkaessa.

4 LAULAJANURA

Kirkkomusiikilla monine eri vivahteineen on tärkeä osuus Rajamäen sielunmaisemassa. Hän kertoo monien urkureiden olleen hänelle merkittäviä yhteistyökumppaneita. Näistä tärkein on ollut säveltäjä, Sibelius-Akatemian lehtori ja hyvä ystävä Juhani Haapasalo, jonka kanssa Rajamäki on konsertoinut jo viidellä vuosikymmenellä. Haapasalo on niin ikään säveltänyt useita lauluja Rajamäelle. Haapasalon kanssa on myös yhteinen innostuksen kohde, virolainen musiikki, jota he ovat esittäneet sekä Suomessa että Virossa. Haapasalon ja monen muunkin urkurin kanssa pidettyjen satojen konserttien joukkoon mahtuu eksotiikkaakin, kuusikymmentä konserttia Keniassa vuonna 1980.

Toinen merkittävä kollega ja ystävä, pianotaiteilija Pentti Kotiranta, oli ensikonsertista lähtien konserttipartnerina koti- ja ulkomailla sekä muissa esiintymisissä ja levytyksissä. Oopperaa ja sen rikasta elämää Rajamäki sanoo käyneensä lähinnä kurkistamassa muutamien roolien verran.

Oratorio- ja passiomusiikilla on Rajamäen sydämessä erityinen lokero. On ollut suuri ilo saada tehdä tätä musiikkia monipuolisesti niin bassosolistina kuin kuoronjohtajana. Tapaamiset ja yhteiset konsertit ruotsalaisen kuorospecialistin Anders Öhrwallin kanssa 1980-luvun loppupuolella uudistivat Rajamäen käsityksiä barokin esityskäytännöistä. Barokin ajan rikkaasta vokaalimusiikista hän haluaa mainita erityisesti perinteiset Bachin Jouluoratorion ja Johannes-passion, joita hän on esittänyt laulutaipaileensa alusta lähtien yhteensä lähes sataviisikymmentä kertaa. Romantiikan ajan oratorioista mieluisin teos on ollut Mendelssohnin Elias-oratorio ja sen nimirooli, joka on kirjoitettu loistavasti bassobaritonille. Rajamäki on ollut myös solistina oratorio-, passio- ja kuorolevytyksissä. Hänen laajaan ohjelmistoonsa kuuluu runsaat kahdeksankymmentä orkesterisäestyksellistä kirkkomusiikkiteosta.

5 CANZONETTA NOVA

Erkki Rajamäen vuonna 1984 perustamasta Canzonetta Nova -kuorosta (*suom. Uusi Pieni Laulu*) kasvoi nopeasti oratoriokuoro, jonka omimmaksi alueeksi muodostui suurten kirkollisten vokaaliteosten esittäminen. ”Teosten esittämiseen sisältyi laajojen kokonaisuuksien hallinnan tavoittelua, musiikillisten linjojen etsintää, yhteistä matkaa Bachin, Mozartin, Verdin ja monien muiden suurten säveltäjien seurassa”, kirjoittaa Rajamäki kuoron 25-vuotishistoriikissa ja jatkaa: ”Laulajistomme, joka koostui pitkään harrastaneista kuorolaulajista, tuoreista untuvikoista ja muutamista ammattilaisista, oli haasteen edessä, jossa yhteistyökumppaneina olivat ammattilaiset, orkesterimuusikot, solistit ja kapellimestarit.” (Pukkala 2009.)

Rajamäen aikana kuorolla oli rohkeita, monipuolisia ja vaativia projekteja. Kuoro oli aloittanut pikku laulujen a cappella -ohjelmistolla, mutta kuorolaisten määrän kasvaessa teoksetkin muuttuivat suuremmiksi. Vuosien varrella Canzonetta Nova lauloi keskeisimmät klassiset kirkkomusiikkiteokset. Rajamäki sai mukaan yhteistyöhön hyvät orkesterit ja suomalaiset eturivin solistit. Toisinaan hän myös kokosi itse projekteja varten orkesterin soittajat. ”Erkin omilla henkilösuhteilla oli tärkeä merkitys sille, mihin Canzonetta Nova on vuosien mittaan yltänyt”, kertoo kuoron luottamus-tehtävissä pitkään ollut kuorolainen.

Laulamisen haasteet kannattelivat kuoroa alusta saakka. Jatkuvasti jouduttiin palaamaan laulun peruslähteille mottona ”niin laulat kuin hengität.” Kehon hallinnan kehittäminen on ikuinen haaste omalle instrumentille ja laulutekniset kysymykset olivatkin aina merkittävällä tavalla esillä kuoronharjoituksissa. Vokaalien oikeaoppista laulamista, äänen solakkuutta sekä eri rekistereissä ja niiden liittymäkohdissa laulamista harjoiteltiin jatkuvasti. Kuoron äänenmuodostuksessa suosittiin samoja arvoja ja lauluteknisiä päämääriä kuin Rajamäen omilla laulutunneilla. ”Olen aina ihannonut täysijännitteistä laulutapaa ja samalla kummastellut usean kuoronjohtajan tapaa laulattaa kuoroaan pelkällä ohennetekniikalla. Omaan korvaani se on tuntunut liian steriililtä laulutavalta, josta puuttuu pohja ja elämän meininki. Esimerkiksi Suomenlahden eteläpuolella, Virossa, kuorolaulu kuulostaa huomattavan täyteläiseltä. Ollessani solistina Tallinnassa, kapellimestari Tõnu Kaljusteen johtamassa Bachin Jouluoratorioesi-

tyksessä sain ilokseni havaita, että Kaljuste tavallani ihannoi kuoroja, jotka laulavat täysijännitteisesti. Arvostetun kapellimestarin ajatukset lujittivat uskoa omaan myöhempään kuorotyöskentelyyni.”

Kuorolaisten kertoman mukaan Canzonetta Nova ei tuottanut heille pelkästään laulamisen iloa, vaan siitä muodostui myös vuosien mittaan monille tärkeä sosiaalinen verkosto. ”Erkki osasi luotsata ja kehittää kuoroa sekä musiikintekijöinä että ystäväperhepiirinä,” eräs canzonettalainen muistelee. ”Näissä kahdessa näkökulmassa hän oli vertaansa vailla, toisaalta oman laulajauransa ja toisaalta sosiaalisen luonteensa vuoksi. Erkki tuntui rakastavan kuoroa ja kuorolaiset rakastivat häntä.”

Rajamäen äänenmuodostusopetus oli esimerkillä opettamista. Hän ei käyttänyt aikaa pitkiin selostuksiin tai esitelmiin laulutekniikasta. ”Terve tapa hengittää ja tuottaa lauluääntä sekä erityisesti vokaalien ääntäminen jäivät mieleen Erkin opetuksista ja esimerkistä. Nähdäkseni Erkissä korostui kuoronjohtajana kunnianhimo ja nöyryys sekä rohkeus ja realismi oikeissa mittasuhteissa. Erkin johtamassa kuorossa oli hauska laulaa.”

“Onnistuneesta konsertista tai kokonaisesta projektista kiitoksen Erkki siirsi kuitenkin aina itsestään pois, kohdisti kiitokset muihin ja korosti tuloksen syntyneen yhteistyönä,” kertoo canzonettalainen. Ehkä siinä onkin yksi syy, miksi Rajamäestä ei tähän mennessä kovin paljon kirjoitettu. Rajamäen johtajakausi Canzonetta Novan kanssa kesti kaksikymmentäkahdeksan vuotta, kevääseen 2012 saakka.

6 PÄÄTÄNTÖ

Kirjallisen työni tarkoituksena on ollut valottaa bassobaritoni Erkki Rajamäen laulaja- ja opettajakuvaa. Olen käyttänyt työssäni paljon suoria lainauksia Rajamäen haastatteluista, jotta lukijalle välittyisi kuva hänen empaattisesta ja lämpimästä persoonastaan.

Helsingin konservatorion ja Sibelius-Akatemian kirkkomusiikkikoulutuksen kautta Rajamäestä kasvoi suosittu opettaja ja monipuolinen muusikko, joka on konsertoinut kotimaan lisäksi useissa Euroopan maissa sekä Keniassa, Namibiassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Rajamäen opetuksessa yksi tärkeimmistä osa-alueista on laulaja oikea hengitys: ”Luonnollinen ja elastinen tapa hengittää balanssissa kehon kanssa on kaiken lähtökohta.” Rajamäelle on myös tärkeä opettajan ja oppilaan välinen välitön luottamusuhde. Vuorovaikutteisuus on hänen mielestä laulunopiskelun yksi kulmakivistä. Omassa opetuksessaan hän käyttää apunaan runsaasti mm. myös kieli- ja mielikuvia. Samoja oppeja ja periaatteita hän on soveltanut johtaessaan ja opettaessaan perustamaansa Canzonetta Nova -kuoroa.

Erkki on sosiaalinen yksilö, jonka on aina ollut helppo tulla ihmisten kanssa toimeen. Se on hyvä ominaisuus laulunopettajalle. Tarkkaillessani hänen opetustaan olen huomannut, että hänen opetusmetodinsa fokuksena on hyvä ja luonnollinen tekniikan hallinta, jonka kautta tavoitetaan valmiudet tekstin käsittelyssä, fonetiikassa ja tulkinassa. Perehtyessäni hänen elämäntyönsä vaiheisiin olin yllättynyt, kuinka laaja ja jo esiintymisten lukumäärälläkin mitattuna merkittävä hänen uransa on ollut. Ihmettelinkin, ettei hänestä ole tehty aikaisemmin vastaavanlaista työtä. Olen iloinen ja ylpeä saadessani kirjoittaa ensimmäisen kokonaisesityksen hänen urastaan ja siihen liittyvistä ajatuksistaan.

Kiitän lämpimästi Erkki Rajamäkeä hänen antamastaan ajasta ja kaikesta avusta kirjallisen työni hyväksi.

LÄHDELUETTELO

Haastattelut

Erkki Rajamäki 12.10.2015, haastattelu.

Erkki Rajamäki 13.11.2015, haastattelu.

Erkki Rajamäen oppilaiden haastattelu (11.11.–15.12.2015)

Canzonetta Nova -kuorolaisten haastattelu (14.12.2015)

Muut lähteet

Immonen, Anna 2011: Mezzosopraano Eeva-Liisa Saarinen. Sibelius-Akatemia. Kirkkomusiikin koulutusohjelma. Julkaisematon kirjallinen työ. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Määttänen, Jukka 1985: ”Yllätysbasso”, *Uusi Suomi* 02/1985, *leikelehti*.

Tuomola, Katja 2010: Pitkän aikavälin liikenne-ennusteen laatiminen ja ylläpito liikennevirastossa. Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu, diplomityö.
<http://lib.tkk.fi/Dipl/2010/urn100288.pdf> (luettu 7.10.2015)

Pukkala, Eero (toim.) 2009: Canzonetta Nova 25 vuotta. Kuoron julkaisematon historiikki. Kirjoittajan hallussa.

Rajamäki, Erkki 2015: Erkki Rajamäen laatima ansioluettelo. (luettu 13.11.2015)

Salonen, Jussi 2014: Tenori Anssi Hirvonen – Laulajakuva. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, Laulumusiikin aineryhmän oopperakoulutus. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Särkämö, Essi-Reetta 2005: Klassisen laulunopetuksen keskeiset osa-alueet. Sibelius-Akatemia, Musiikkikasvatuksen osasto. Julkaisematon tutkielma. Sibelius-Akatemian kirjasto.

LIITTEET

Liite 1. Erkki Rajamäen oratorio-ohjelmisto

Liite 2. Orkestereita, joiden solistina Rajamäki on laulanut

Liite 3. Kuoroja, joiden solistina Rajamäki on laulanut

Liite 4. Pianistit ja urkurit, joiden kanssa Rajamäki on esiintynyt

Liite 5. Levytykset, joissa Erkki Rajamäki on ollut mukana

Liite 6. Poimintoja Rajamäen oppilaista

Liite 7. Kuva

Liite 1. Erkki Rajamäen oratorio-ohjelmisto:

Johann Sebastian Bach	Johannes-passio	BWV 245
	Matteus-passio	BWV 244
	Missa in G	BWV 236
	Messe in g	BWV 235
	Missa in F	BWV 233
	Jouluoratorio	BWV 248
	Magnificat	BWV 243
	Ich habe genug	BWV 82
	lukuisa määrä kantaatteja	
Ludvig van Beethoven	Messe C	Opus 86
Dietrich Buxtehude	Membra Jesu Nostri	
	Herzlich lieb hab ich dich, o Herr	
	Fürchtet euch nicht	
	Mein Herz ist bereit	
Gabriel Fauré	Requiem	
Maurice Duruflé	Requiem	
Juhani Haapasalo	Meditaatioita Kristuksen kärsimyksestä	
Joseph Haydn	Die Schöpfung	
	Die Jahreszeiten	
	Harmoniemesse	
	Nelson-Messe	
	Die sieben letzten Worte	
	Messe in AS D678	
Georg Friedrich Händel	Messias-oratorio	
Ilmari Krohn	Johannes-passio	
Reinhard Keiser	Markus-passio	
Ahti Kuorikoski	Messu D	
Franz Liszt	Missa Choralis	
	Via crucis	
Felix Mendelssohn	Elias-oratorio	Opus 70
	Paulus-oratorio	Opus 36
	Lauda Sion	Opus 73
	useita kantaatteja	
W.A. Mozart	Requiem d-moll	KV 626
	Grosse Messe c-moll	KV 427
	Krönungs-Messe	KV 317
Osmo Tolonen	Messu	
Giacomo Puccini	Messa di Gloria	
Seppo Pänkäläinen	Luukas-passio	
Gioacchino Antonio Rossini	Petite Messe Solennelle	
Camille Saint-Saëns	Oratorio de Noël	
Franz Schubert	Messe in G	
	Messe in As	
	Messe in Es	
Robert Schumann	Messe in c	
	Messa Sacra	
John Steiner	The Crusifixion	
Heinrich Schütz	Die sieben letzten Worte	

Georg Philipp Telemann
Giuseppe Verdi

Machet die Tore weit
Messa da Requiem

Liite 2. Orkestereita, joiden solistina Rajamäki on laulanut:

Eestin Tv- ja Radio-orkesteri
Hortus Musicus
Hyvinkään Orkesteri
Johanneksen kirkon Kamariorkesteri
Järvenpään Kamariorkesteri
Kaartin Soittokunta
Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri
Kirkkonummen Kamariorkesteri
Kotkan Kaupunginorkesteri
Kouvolan Kaupunginorkesteri
Kuopion Kaupunginorkesteri
Kuudennen kerroksen orkesteri
Kymi Sinfonietta
Lapin Sinfonietta
Lohjan Kaupunginorkesteri
Oopperaatio-orkesteri
Oulun Kaupunginorkesteri
Panssarisoittokunta
Porin Sinfonietta
Radion Sinfoniaorkesteri
Riiian Kamariorkesteri
Seinäjoen orkesteri
Soli Deo Gloria
Suomen Kansallisoopperan orkesteri
Tampere Chamber
Tapiola Sinfonietta
Tallinnan Barokkiorkesteri
Tallinn Baroque Orchestra
Tallinna Kammerorkester
Turun Filharmoninen orkesteri
Turun Kamariorkesteri
Turun Konservatorion Kamariorkesteri
Turun Linnan Muusikot
Uusi Kappeli-barokkiorkesteri
Vantaan Viihdeorkesteri
Vaasan Kaupunginorkesteri
Viron valtion sinfoniaorkesteri
Värinä-orkesteri

Liite 3. Kuoroja, joiden solistina Rajamäki on laulanut:

Adastra
Akateeminen Laulu
Audite
Canzonetta Nova
Cantabile
Carissimi-kuoro
Chorus Cathedralis Aboensis
Eestin Filharmoninen Kamarikuoro
Eesti Raadio Koor
Graduale-kuoro
Harjun Kamarikuoro
Hyvinkään Kamarikuoro
Hämeenlinnan Oratoriokuoro
Händel-kuoro
Johanneksen Kamarikuoro
Jubilate-kören
Järvenpään Kamarikuoro
Järvenpään Mieslaulajat
Järvenpään Kirkkokuoro
Kallion Kantaattikuoro
Kamarikuoro Sonando
Kampin laulu
Keski-Pohjanmaan Kamarikuoro
Kirkkonummen Kamarikuoro
Klemetti-opiston Suuri Kuoro
Keravan Mieskuoro
Kokkolan Kamarikuoro
Kotkan Kantaattikuoro
Kouvolan Kamarikuoro
Kuopion Oratoriokuoro
Lahden Oratoriokuoro
Meilahden Motettikuoro
Nastolan Kamarikuoro
Olarin Kamarikuoro
Pirkan Pojat
Porin Oopperakuoro
Porin Filharmoninen Kuoro
Porvoon Oratoriokuoro
Rauman Poikakuoro
Riiian Kamarikuoro
Seitakuoro
Suomen Laulu
Svenska Oratoriekören
Tapiolan Kamarikuoro
Tuiran Kamarikuoro
Turun Linnan Kamarikuoro
Viva Vox

Liite 4. Pianistit ja urkurit, joiden kanssa Rajamäki on esiintynyt:

Annala Eero
Asikainen Pekka
Djupsjöbacka Gustav
Eerola Pertti
Erkkilä Lasse
Erkkilä Vesa
Haapasalo Juhani
Haapaniemi Mikko
Hakasalo Kimmo
Hannula Matti
Heroja Matti
Hietaharju Markku
Hongisto Marja
Hoshii Akiko
Hällstöm Tuula
Ingerö Pentti
Kiviniemi Kalevi
Koskimies Pentti
Kotiranta Pentti
Kukkonen Jarmo
Kuula Ylermi
Kyykkä Riitta-Liisa
Louhos Meri
Miettinen Martti
Niemelä Hannu
Murto Seppo
Peter Peitsalo
Pesonen Matti
Rahkonen Margit
Rajamäki Helena
Ranta Ilmo
Randalu Kalle
Rautionaho Asko
Riihimäki Ilmo
Ruokonen Heikki
Suikkanen Pekka
Takala Katri
Tiitu Tapio
Torikka Johanna
Uhlenius Jani
Unt Elke
Urponen Ville
Tynkkynen Maija
Törnwall Jussi
Vainio Matti
Viitanen Harri
Vuorinen Maija
Äikää Tauno

Liite 5. Levytykset, joissa Rajamäki on ollut mukana:

Paras muistoni, suomalaisia yksinlauluja, Erkki Rajamäki, laulu, Pentti Kotiranta, piano
SSYCD 1990

Tunnelmia Ainolasta, Sibeliuksen lauluja, Erkki Rajamäki ja Risto Saarman, laulu; Pentti Kotiranta, piano
Dominant KY1992

Kiitos muistoista, hengellisiä lauluja, Erkki Rajamäki, bassobaritoni, Eero Annala, urut
Jubal JCD 41 1999

Sykettä ja sinfoniaa. Järvenpään kaupungin juhlalevy 2001

W.A. Mozart Requiem Canzonetta Nova ja Soli Deo Gloria-orkesteri johtaa Juhani Lamminmäki, Merja Wirkkala, sopraano, Eeva-Liisa Saarinen, altto, Anssi Hirvonen, tenori, Erkki Rajamäki, basso.
CN 2002

Joonas Kokkonen Ikivihreä Canzonetta Nova, Kartanon koulun tyttökuoro, Pajalan ja Kinnarin koulujen poikakuoro, Janne Mertanen, piano, johtaa Erkki Rajamäki
2008

Felix Mendelssohn Paulus-oratorio Johanneksen kirkon kamarikuoro, Kampin laulu ja Johanneksen Kamariorkesteri, johtaa Pertti Eerola, Aulikki Eerola, sopraano, Melis Jaatinen, altto, Tuomas Katajala, tenori, Erkki Rajamäki, basso.
Fuga-9274 2009

Ortodoksista kirkkomusiikkia
Turun ortodoksisen kirkon kuoro, johtaa Pasi Torhamo, Erkki Rajamäki, bassobaritoni
TOKK10CD 2011

Ilmari Krohn Johannes-passio Kallion Kantaattikuoro Leppävaaran Kirkon Kamarikuoro
Johtaa Martti Laitinen, Hannu Niemelä, evankelista, Erkki Rajamäki, Jeesus Kullervo Latvala, Pontius Pilatus, Jousiyhtye, Pauliina Hyry, urut
Sievä levy 2012

Maisema
Erkki Rajamäki ja Elina Rantamäki, laulu
Mikko Haapaniemi, Juhani Haapasalo, Heikki Ruokonen ja Katri Takala, urut
Johanna Ellenberg-Haapaniemi, viulu
JSRK 2015

Liite 6. Rajamäen lauluoppilaita:

Aho André
Ahonen Juha
Asikainen Joonas
Hannonen Erkki
Hautsalo Janne
Heikkilä Tuomas
Hostikka Juha
Juris Dani
Kaksonen Janne
Kolk Toomas
Kukkonen Jarmo
Kulo Heikki
Lampinen Timo
Lehmonen Olli
Lehtovaara Timo
Lindroos Kristian
Lundell Topias
Mitjonen Juha-Pekka
Mõisnik Kristjan
Olkinuora Jaakko
Paunu Ahti
Punkerit Juho
Saarinen Jukka
Sidoroff Mikko
Sivén Jani
Sundqvist Janne
Spehar Marko
Spångberg Niklas
Söderlund Nicholas
Takkula Samuli
Tereping Edgar

Liite 7. Kuva

